

Національна академія педагогічних наук України
Інститут проблем виховання

РУДЕНКО ЮЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 37.015.31:004: 008:377.36:334.38

**ВИХОВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ
У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ
КООПЕРАТИВНИХ ТЕХНІКУМІВ І КОЛЕДЖІВ**

13.00.07 – теорія і методика виховання

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті проблем виховання НАПН України.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
Журба Катерина Олександрівна,
Інститут проблем виховання НАПН України,
провідний науковий співробітник,
докторант лабораторії
громадянського та морального виховання.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Тернопільська Валентина Іванівна,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
професор кафедри теорії і історії педагогіки;

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
Овчарук Оксана Василівна,
Інститут інформаційних технологій і засобів
навчання НАПН України,
завідувач відділу компаративістики
інформаційно-освітніх інновацій.

Захист дисертації відбудеться „31” травня 2016 р. о 16 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.454.01 в Інституті проблем виховання НАПН України за адресою: 04060, м. Київ, вул. М. Берлінського, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій частині Інституту проблем виховання НАПН України (04060, м. Київ, вул. М. Берлінського, 9) та на офіційному сайті Інституту проблем виховання НАПН України.

Автореферат розіслано „29” квітня 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. Л. Комаровська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. З розвитком і глобальним поширенням інформаційних технологій, трансформацією людських цінностей у віртуальну площину змінилася специфіка життєдіяльності людей і їхніх взаємин у змістовому, формальному, технічному, професійному аспектах. Становлення суспільства знань поряд із розширенням міжнародних відносин України передбачає безпрецедентну інтеграцію інформаційно-комунікаційних зв'язків та відповідну взаємодію всіх членів інформаційного простору. Актуалізується значення набуття особистістю інформаційної культури, яка б забезпечувала конструктивну, високопрофесійну взаємодію в інформаційному просторі на визначальних засадах гуманізму, моральних цінностей і патріотизму. Інформаційна культура за сучасних умов може стати ефективною відповіддю на виклики цивілізації і, одночасно, забезпечити потреби молоді у пошуках свого покликання та можливості власної самореалізації.

Концептуальні засади виховання інформаційної культури молоді закладено в Конституції України, Законах України „Про освіту”, „Про вищу освіту”, „Про Програму інформатизації споживчої кооперації”, „Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні”; відображено в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, Стратегії розвитку інформаційного суспільства. Про значущість набуття особистістю інформаційної культури йдеться у програмі ЮНЕСКО „До суспільства знань”.

Проблеми інформаційної культури стали предметом вивчення зарубіжних (Б. Кастельс, П. Сорокін, Е. Тоффлер) і вітчизняних філософів (В. Бех, В. Буряк, П. Проценко). Інформаційній культурі приділяли увагу вчені психологічної (Н. Давиденко, І. Петрова, О. Шайкіна) і педагогічної галузі (Н. Гендіна, Ю. Зубов, В. Кириченко).

У наукових дослідженнях останніх років здійснено спроби висвітлити проблему формування інформаційної культури у комп'ютерній взаємодії (А. Єршов, О. Ільків, Є. Семенюк, Н. Тепла), як системи якостей, які гармонізують внутрішній світ людини з інформатизованим світом та суспільством (М. Близнюк, М. Вохришева, Н. Гендіна, Л. Калініна, О. Тимовчак-Максимець), як сукупності знань, норм, правил, необхідних для адекватного задоволення інформаційних потреб (А. Кириленко, Є. Медведєва), як аспекту моральної діяльності індивіда (К. Журба).

Виховання інформаційної культури стало темою дисертаційних досліджень, у яких розглянуто такі її аспекти, як діалектичний зв'язок інформаційної культури і соціальних процесів у сучасному суспільстві (Н. Джинчарадзе); мораль в інформаційному суспільстві (В. Семіколенов); формування інформаційної культури студентів на основі культурологічного підходу (В. Бурматов); виховання аксіологічних основ інформаційної культури школярів (О. Зав'ялова, О. Овчарук); виховання соціальних цінностей інформаційної культури у студентів вищих технічних навчальних закладів (Ю. Корницька); психологічні умови розвитку інформаційної культури студентів ВНЗ (І. Петрова); формування ціннісних основ інформаційної культури старшокласника (В. Тернопільська, О. Фролова) тощо.

Євроінтеграційний намір України висуває нові вимоги до оволодіння інформаційною культурою студентами кооперативних технікумів та коледжів,

формування здатності орієнтуватися в інформаційному просторі, відповідати на виклики часу. Одним з ефективних важелів виховання інформаційної культури студентів є навчально-виховний процес вищих навчальних закладів, в яких мають бути створені належні умови інформаційного виховного середовища.

Однак досліджень, пов'язаних з вихованням інформаційної культури студентської молоді, зокрема майбутніх фахівців торговельної галузі, студентів кооперативних технікумів і коледжів, поки немає. Цілісне розкриття сутності і змісту виховання інформаційної культури у студентів вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації досі залишається поза увагою вчених.

Водночас, поряд з очевидними перевагами, кардинальні зміни в інформаційній системі та комунікаційних технологіях спричинили й такі негативні явища, як комп'ютерна залежність, відірваність молоді від реального життя й заміна його віртуальним, нездатність адаптуватися до реалій у повсякденному і, зокрема, майбутньому професійному житті, кіберзлочинність, кіберагресія, що потребують нагального вирішення, у тому числі силами освітянських закладів.

Отже, спостерігаються суперечності між:

- об'єктивною особистісною значущістю інформаційної культури та недостатньою розробленістю сучасних технологій її виховання у студентської молоді;
- потенційними можливостями навчально-виховного процесу кооперативних технікумів і коледжів у вихованні інформаційної культури студентів і обмеженою їх реалізацією в педагогічній практиці;
- важливістю виховання інформаційної культури студентів кооперативних технікумів і коледжів та недостатнім методичним забезпеченням навчально-виховного процесу у цих закладах.

Висока соціальна значущість окресленої проблеми, її актуальність і недостатня розробленість, а також зазначені вище суперечності зумовили вибір теми дисертації: *„Виховання інформаційної культури студентів у навчально-виховному процесі кооперативних технікумів і коледжів”*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація є складником науково-дослідної теми лабораторії громадянського та морального виховання Інституту проблем виховання НАПН України “Виховання моральної самосвідомості зростаючої особистості в позакласній діяльності загальноосвітніх навчальних закладів” (державний реєстраційний номер 0114U002125). Тема дослідження затверджена рішенням вченої ради Інституту проблем виховання НАПН України (протокол № 7 від 03.07.2014 р.) та узгоджена Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 7 від 30.09.2014 р.).

Мета дослідження – на основі теоретичного обґрунтування проблеми виховання інформаційної культури студентів розробити та апробувати структурно-функціональну модель та педагогічні умови виховання інформаційної культури студентів у навчально-виховному процесі кооперативних технікумів і коледжів.

Відповідно до мети визначено **завдання дослідження:**

1. На основі аналізу стану дослідженості проблеми в науковій теорії і педагогічній практиці уточнити сутність поняття „інформаційна культура студента кооперативного технікуму чи коледжу”.

2. Визначити критерії і показники, виявити рівні вихованості інформаційної культури студентів кооперативних технікумів і коледжів.

3. Розробити та експериментально перевірити структурно-функціональну модель виховання інформаційної культури студентів кооперативних технікумів і коледжів у навчально-виховному процесі.

4. Обґрунтувати та апробувати педагогічні умови виховання інформаційної культури студентів кооперативних технікумів і коледжів у навчально-виховному процесі.

Об'єкт дослідження – виховання інформаційної культури студентів кооперативних технікумів і коледжів.

Предмет дослідження – структурно-функціональна модель та педагогічні умови виховання інформаційної культури студентів у навчально-виховному процесі кооперативних технікумів і коледжів.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять: концептуальні положення особистісно орієнтованого, культурологічного та компетентнісного методологічних підходів (І. Бех, Є. Бондаревська, В. Гура, А. Хуторський); гуманістичні ідеї визнання людини найвищою цінністю (К. Журба, Е. Фромм, К. Чорна); положення про інформаційний аспект культури (В. Віндельбанд, С. Гатальська, П. Гуревич, М. Каган); трансцендентну природу інформації (М. Бердяєв, В. Соловйов); соціальну природу інформаційної культури (М. Кастельс, Е. Тофлер); суспільні трансформації інформаційної культури (Р. Абдеева, Ю. Зубов, В. Кремень); науковий доробок щодо розвитку торговельно-економічної галузі України в епоху інформатизації суспільства (І. Бланк, Н. Тепла, Т. Чмут); дослідження принципів виховання інформаційної культури студентів у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів (О. Безпалько, М. Близнюк, М. Вохришева, В. Гура, О. Шайкіна); праці вчених про особливості виховання інформаційної культури у студентській молоді (В. Бурматов, О. Зав'ялова, О. Фролова).

Для досягнення мети та розв'язання завдань використано **методи**:

– *теоретичні*: аналіз теоретичних джерел для уточнення базових понять дослідження; порівняння й узагальнення теоретичних та емпіричних даних для розроблення структурно-функціональної моделі й визначення педагогічних умов виховання інформаційної культури студентів кооперативних технікумів і коледжів;

– *емпіричні*: анкетування, тестування, бесіди, спостереження, аналіз проблемних ситуацій, оцінювання продуктів інформаційної діяльності для виявлення динаміки вихованості інформаційної культури студентів у навчально-виховному процесі; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний етапи) для перевірки ефективності структурно-функціональної моделі та педагогічних умов виховання інформаційної культури студентів у навчально-виховному процесі кооперативних технікумів і коледжів;

– *статистичні*: методи математичної статистики (визначення середніх величин, кореляційних зв'язків, медіани, критерію Пірсона) для опрацювання отриманих результатів експериментальної роботи, засвідчення достовірності динаміки змін у рівнях вихованості інформаційної культури студентів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що:

вперше розроблено структурно-функціональну модель виховання інформаційної культури студентів, що містить цільовий, концептуальний, змістовий, процесуальний, оцінний блоки; обґрунтовано педагогічні умови виховання інформаційної культури студентів у навчально-виховному процесі кооперативних технікумів і коледжів (створення виховного інформаційного середовища кооперативного навчального закладу; впровадження особистісно орієнтованої технології виховання інформаційної культури студентів; підготовка педагогів до здійснення процесу виховання інформаційної культури); визначено критерії (знання про інформаційну культуру; вмотивованість до інформаційної діяльності; контрольованість інформаційної поведінки), показники, виявлено рівні (високий, середній, низький) вихованості інформаційної культури студентів кооперативних технікумів і коледжів;

уточнено сутність поняття „інформаційна культура студента кооперативного технікуму чи коледжу” як цілісної системи якостей і суспільно корисних здібностей, що ґрунтується на патріотизмі та гуманістичній моралі й реалізується в інформаційній діяльності, поведінці, взаємовідносинах; визначається ціннісним ставленням до себе як до активного, гідного, конкурентоспроможного фахівця та до інших членів національного і світового інформаційного співтовариства, а також до інформаційно-комунікаційних технологій як до культурного цивілізаційного надбання;

набули подальшого розвитку положення про сутність і можливість виховання інформаційної культури особистості на ціннісних, моральних засадах; зміст, форми та методи виховання інформаційної культури студентів у навчально-виховному процесі кооперативних технікумів і коледжів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні і впровадженні у навчально-виховний процес кооперативних технікумів і коледжів особистісно орієнтованої технології виховання інформаційної культури студентів кооперативних технікумів і коледжів; методики діагностування рівнів вихованості інформаційної культури; відповідного змісту, форм і методів організації та реалізації навчально-виховного процесу (години спілкування, майстер-клас „Основи мультмедіапрограм”, соціально-психологічний тренінг „Протидія інтернет-залежності”, гурток „Інформаційна культура студента майбутнього товаровознавця”, газета „Меркурій”).

Матеріали та висновки дослідження можуть бути використані у практичній діяльності кураторів груп, заступників директорів з виховної роботи кооперативних технікумів і коледжів, педагогів-організаторів для проведення виховних заходів, спрямованих на виховання інформаційної культури; у системі післядипломної педагогічної освіти.

Результати дослідження *впроваджено* у навчально-виховний процес Білгород-Дністровського економіко-правового коледжу (довідка № 8 від 13.06.2014 р.), Полтавського кооперативного технікуму (довідка № 11 від 05.10.2014 р.), Сумського кооперативного технікуму (довідка № 243 від 24.09.2015 р.), Харківського кооперативного торгово-економічного коледжу (довідка № 387 від 17.09.2015 р.), Кіровоградського кооперативного коледжу економіки і права імені М. П. Сая (довідка № 23 від 14.12.2015 р.), Черкаського кооперативного економіко-

правового коледжу (довідка № 13-02/22 від 12.10.2015 р.), Рівненського кооперативного економіко-правового коледжу (довідка № 2 від 19.01.2016 р.)

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні і практичні результати дослідження оприлюднено автором на наукових і науково-практичних конференціях та інших заходах різних рівнів: *міжнародних* – „Тенденції розвитку вищої освіти в Україні: європейський вектор” (Ялта, 2012); „Проблеми виховання інформаційної культури особистості” (Маріуполь, 2013); „Культурологія у контексті гуманітарного знання” (Курськ, 2013); „Проблеми сучасної педагогічної освіти” (Ялта, 2013); „Дитинство без насилля: суспільство, школа, сім'я на захисті прав дітей” (Тернопіль, 2014); *всукраїнських* – „Процес виховання у координатах духовного розвитку особистості” (Київ, 2013); „Інформатика та системні науки” (Полтава, 2014), „Виховний потенціал сучасної науки: теоретичні засади та практичні досягнення” (Київ, 2014), „Соціально-педагогічна діяльність у сфері дозвілля: проблеми і перспективи” (Харків, 2014), „Актуальні проблеми навчання і виховання в контексті сучасної освітньої парадигми” (Мукачеве, 2015), „Особистісний розвиток дітей та молоді в інноваційно-орієнтованому освітньому середовищі” (Київ, 2015); на Міжнародному фестивалі педагогічних інновацій (Черкаси, 2015); звітних наукових конференціях Інституту проблем виховання НАПН України (Київ, 2013–2015); обласних методичних об'єднаннях викладачів вищих навчальних закладів II–III рівнів акредитації (Суми, 2013–2015).

Результати дослідження обговорювалися на засіданнях лабораторії громадянського та морального виховання, звітних конференціях Інституту проблем виховання НАПН України (Київ, 2014–2015).

Публікації. Результати дослідження висвітлено у 19 одноосібних публікаціях, з них 5 статей у вітчизняних, 2 – у зарубіжних наукових періодичних виданнях; 8 статей опубліковано у матеріалах конференцій, 4 – в інших виданнях.

Структура дисертації. Загальний обсяг дисертації становить 270 сторінок, із них 176 сторінок основного тексту. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (209 найменувань), містить 15 таблиць (1 таблиця на одну повну сторінку) та 9 рисунків на 13 сторінках (2 рисунки на 2 повних сторінках), а також 24 додатків на 67 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У *вступі* обґрунтовано актуальність теми дослідження, ступінь розробленості проблеми, її зв'язок із науковими програмами, планами, визначено мету, об'єкт, предмет, завдання, теоретико-методологічну основу та методи дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, наведено дані про впровадження й апробацію результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг дисертації.

У *першому розділі* – „**Теоретичні основи виховання інформаційної культури студентів кооперативних технікумів і коледжів**” – здійснено аналіз дослідженості проблеми у філософській, психологічній і педагогічній літературі, уточнено зміст і структуру поняття „інформаційна культура студента кооперативного технікуму чи коледжу”, виокремлено її компоненти; розкрито

особливості виховання інформаційної культури студентів кооперативних технікумів і коледжів; визначено критерії та показники, виявлено рівні вихованості інформаційної культури студентів кооперативних технікумів і коледжів.

У філософських постулатах виховання інформаційної культури трактується через призму антропології (Н. Бердяєв, В. Віндельбанд), гуманізму (Е. Фромм, С. Гатальська), аксіології (В. Бех, І. Карпенко), футурології (М. Кастельс, Е. Тоффлер), культурології (Р. Абдєєв, С. Гатальська).

Сучасні філософи у характеристиці інформаційної культури враховують культурні трансформації інформаційного суспільства (М. Вартофський, В. Кремень, П. Проценко), взаємозв'язки із соціальними процесами сучасного інформаційного середовища (Н. Джинчарадзе, Т. Мікеріна).

У вітчизняній психології виховання інформаційної культури тлумачиться з позицій причинно-наслідкової детермінації інформаційної діяльності (В. Кириченко), комунікацій (І. Петрова), самовиявлення (І. Бех, В. Моляко), тоді як у зарубіжній – переважно в контексті подолання інтернет-агресії (І. Отто), комп'ютерної адикції (К. Янг).

Аналіз досліджень (А. Дулатова, Н. Зінов'єва, Ю. Зубова, С. Ільків, С. Конюшенко, О. Романишина) дає змогу обґрунтувати зв'язок інформаційної культури студентів та їх моральної діяльності, загальнолюдських цінностей та ціннісних ставлень (В. Бурматова, О. Зав'ялова, О. Фролова), зокрема, у виховній роботі (О. Безпалько, В. Гура, К. Журба, Ю. Корницька), у тому числі через інформатизацію освіти (В. Биков, Н. Морзе, Є. Полат).

У зарубіжній педагогіці значна увага приділяється проблемі соціальної незахищеності і вразливості молодого покоління в Інтернет-просторі (Р. Хеймгартер), проблемам розвитку взаємовідносин педагогів і студентів, добору індивідуальних виховних форм роботи з кожним вихованцем (Д. Урбонайте).

На підставі теоретичного аналізу підтверджено, що під час виховання інформаційної культури студентів кооперативних технікумів і коледжів у навчально-виховному процесі доцільно дотримуватися особистісно орієнтованого, культурологічного, компетентнісного наукових підходів.

У зв'язку з цим розкрито сенситивність юнацького віку до виховання інформаційної культури, яка значною мірою залежить від умов виховання та уваги до становлення почуття гідності, самодостатності та відповідальності за інформаційні дії та інформаційну діяльність. При цьому важливим є розвиток адаптивних якостей особистості для гармонізації життєдіяльності в умовах інформаційного середовища на основі гуманістичної моралі; формування ціннісних ставлень до всіх об'єктів та суб'єктів суспільства знань та їх трансформація на моральні переконання і особистісні принципи.

Експрес-аналіз діяльності навчальних закладів дав змогу визначити труднощі, що перешкоджають виховному процесу (соціальна ізоляція, віртуальна агресія, комп'ютерна та ігрова залежність, маніпулювання свідомістю).

Отже, доведено, що сутність інформаційної культури ґрунтується на гуманістичній моралі, яка створює орієнтир людяності і повертає людині цілісність існування у нових для неї умовах інформаційного простору. Важливими для дисертації є споріднені з поняттям *інформаційна культура* такі дефініції:

- *інформація* (текстова, графічна, звукова, числова, керувальна, мультимедійна та ін.) включає емпіричні знання та обмін ними між людиною і людиною, людиною і комп'ютером, що характеризується об'єктивністю, достовірністю, повнотою, зрозумілістю, корисністю, актуальністю.

- *інформаційне середовище* як чисельність інформаційних, технічних, комп'ютерних об'єктів; а також суб'єктів, наділених мотивами і потребами;

- *інформаційне співтовариство* як сфера суспільних відносин, що виникають у зв'язку з використанням інформаційних мереж для інформаційного забезпечення суспільних потреб;

- *інформаційна грамотність*, що постає як здатність студента критично оцінювати інформацію, отриману з різних джерел, за моральними критеріями, формувати інформаційні потреби, уміння компетентно і самодостатньо використовувати інформаційні технології;

- *інформаційна поведінка* як сукупність моральних дій і вчинків, що спостерігаються іншими суб'єктами інформаційного середовища;

- *інформаційний стиль мислення*, що визначає пріоритет знань, інтелекту, гуманізму над технікою (на протипагу технократичному стилю мислення, в якому домінує авторитет техніки).

Аналіз змісту інформаційної культури як інтегративної якості громадянина, що охоплює світоглядні, моральні, психологічні, соціальні та технологічні аспекти життєдіяльності і взаємодії в інформаційному середовищі на визначальних позиціях моралі та патріотизму, дозволив уточнити сутність ключового поняття дослідження: „*інформаційна культура студента кооперативного технікуму чи коледжу*” як цілісної системи якостей і суспільно корисних здібностей студента кооперативного технікуму чи коледжу, що ґрунтується на патріотизмі та гуманістичній моралі і реалізується в інформаційній діяльності, поведінці, взаємовідносинах; визначається ціннісним ставленням до себе як до активного, гідного, конкурентоспроможного фахівця та до інших членів національного і світового інформаційного співтовариства, а також до інформаційно-комунікаційних технологій як до культурного цивілізаційного надбання.

Відповідно, *виховання інформаційної культури студентів кооперативних технікумів і коледжів у навчально-виховному процесі* визначено як сукупність педагогічних впливів на студентів кооперативних технікумів і коледжів, спрямованих на їх підготовку до життєдіяльності і гармонійної взаємодії із суб'єктами національного та світового інформаційного співтовариства в умовах інформаційного середовища.

Доведено, що основою інформаційної культури студентів є такі основні цінності, як: *людяність, толерантність, патріотизм, відповідальність, самодостатність*.

Людяність розглядається в контексті досліджуваної проблеми як уміння керуватися принципами інформаційної поведінки та мережевого спілкування у віртуальному просторі, визнаючи кожна людину та її права найвищою цінністю; повага, здатність до підтримки, розради, безкорисливої допомоги.

Толерантність у планетарному мережевому просторі характеризується здатністю ставитися з терпінням до вірувань, інтересів, переконань, звичок і

поведінки віртуальних членів співтовариства, що є особливо актуальним у сучасних умовах інформаційних війн і протистояння країн, людей, національностей. Вона передбачає повагу до інших, стриманість у словах і діях, уміння визнавати свої помилки у ставленні до інших.

Відповідальність знаходить вияв у ставленні до обов'язків перед іншими членами інформаційного середовища, що реалізується за умов особистісної свободи волевиявлення, усвідомлення значущості покладених на себе зобов'язань і добровільного їх виконання.

Патріотизм виявляється у ціннісному ставленні до своєї Батьківщини, любові до рідної культури, мови та поширенні інформації про Україну, її здобутки, державницькому мисленні, протистоянні інформаційній війні.

Самодостатність характеризує компетентність особистості, здатність самостійно й результативно виконувати поставлені завдання із використанням комп'ютерної техніки всіх рівнів складності.

Теоретичний аналіз дав змогу розкрити структуру інформаційної культури студентів. В основу цього явища покладено взаємозв'язок та взаємодію компонентів, кожен з яких (когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісно-поведінковий) є самоцінним і водночас залежить від інших, забезпечуючи тим самим цілісність досліджуваного феномену.

Відповідно до компонентів визначено *критерії та показники* вихованості інформаційної культури студентів кооперативних технікумів і коледжів:

- уявлення та знання про інформаційну культуру (уявлення, що забезпечують усвідомлення себе гідною особистістю, активним суб'єктом національного та світового інформаційного середовища; знання принципів морально-етичної взаємодії з іншими суб'єктами суспільства знань; інформаційна грамотність);

- вмотивованість до інформаційної діяльності (інтерес до інформаційної культури; налаштованість на дотримання інформаційної культури стосовно інших членів суспільства знань, прагнення обирати гуманні форми взаємодії з ними; переживання, емоції, що супроводжують інформаційну діяльність та інформаційну поведінку);

- контрольованість інформаційної поведінки (комп'ютерна незалежність; прояв моральності, патріотизму в інформаційних взаєминах; здатність до гідної протидії віртуальним аморальним вчинкам, маніпулюванням свідомістю, агресії; досвід використання комп'ютерних технологій, відповідальність за свої дії і вчинки під час інформаційної діяльності).

Для з'ясування стану вихованості інформаційної культури студентів у навчально-виховному процесі кооперативних технікумів і коледжів використано *діагностичні методи*: педагогічне спостереження, анкетування, опитування, тестування, індивідуальні і групові бесіди, обговорення, ранжування, творчі завдання, аналіз педагогічної діяльності, модифікована методика Н. Казанцевої, методика Є. Рогова, методика реалізації потреби у саморозвитку Н. Фетискіна, тест-опитувальник К. Янг.

Відповідно до змісту компонентів, критеріїв і показників охарактеризовано три *рівні* вихованості інформаційної культури студентів: високий, середній, низький.

Експериментальною базою дослідження стали: Сумський кооперативний

технікум, Харківський кооперативний торгово-економічний коледж Полтавського кооперативного технікуму, Білгород-Дністровський кооперативний економіко-правовий коледж.

На різних етапах експериментом було охоплено 438 студентів і 42 викладачів і кураторів студентських груп. До складу експериментальної групи (ЕГ) увійшли 205 осіб, до контрольної групи (КГ) – 233 особи.

Студенти з високим рівнем (14,1 % ЕГ і 13,9 % КГ) інформаційної культури уміють критично оцінювати інформаційні джерела, гідно уникати конфліктних ситуацій та протидіяти віртуальним аморальним діям та агресії. Їх інформаційна діяльність цілеспрямована, відповідальна і результативна, супроводжується позитивними емоційно врівноваженими переживаннями, а інформаційні потреби визначаються моральними цінностями та гуманістичною спрямованістю.

Для студентів із *середнім рівнем* (36,3 % ЕГ і 36,9 % КГ) вихованості інформаційної культури характерними є фрагментарні уявлення про моральні цінності, інформаційну культуру, правила взаємодії в інформаційному середовищі, що позначається на їх інформаційній діяльності, поведінці, потребах, умінні оцінювати інформаційні джерела. Ціннісні ставлення до себе та до інших суб'єктів інформаційного середовища виявляються ситуативно чи під впливом більшості. В інформаційній діяльності спостерігається деяка непослідовність, що характеризує різну спрямованість мотивів і не найкращим чином позначається на результативності. Інформаційна поведінка зумовлена особистісними переживаннями або залежна від дій та вчинків інших суб'єктів інформаційного середовища. Такі студенти часто неспроможні цивілізовано протидіяти віртуальним аморальним вчинкам, та агресії, схильні до комп'ютерної адикції. Вони не завжди дотримуються моральних правил інформаційно-комунікаційної взаємодії через недостатнє їх знання. Втім, для юнаків та дівчат цієї групи характерна наявність інтересу і прагнення до виховання інформаційної культури.

Студенти з *низьким рівнем* (49,6 % ЕГ і 49,2 % КГ) мають хибні знання про інформаційну культуру, моральні цінності інформаційного середовища. Недостатній чи деформований розвиток мотиваційної сфери та нездатність критично оцінювати інформаційні джерела спричинює відхилення в інформаційній поведінці, нехтування правами та інтересами інших людей. Студенти з низьким рівнем інформаційної культури нездатні адекватно та гідно протидіяти агресії та аморальним діям у віртуальному просторі, натомість, самі демонструють несприйняття інших, небажання дотримуватись морально-етичних правил інформаційної поведінки та мережевої взаємодії. Для них характерним є використання комп'ютерних технологій лише з розважальною метою, уникнення відповідальності за свою інформаційну діяльність та поведінку. У таких студентів велика ймовірність проявів комп'ютерної залежності.

З'ясовано, що причиною низького рівня вихованості інформаційної культури студентів кооперативних технікумів і коледжів є невикористання повною мірою потенціалу навчально-виховного процесу зазначених закладів; домінування технократичного підходу у роботі зі студентами; непідготовленість викладачів і кураторів студентських груп; неефективність відповідних змісту, форм і методів виховання.

У другому розділі – „*Експериментальна перевірка ефективності моделі та педагогічних умов виховання інформаційної культури студентів кооперативних технікумів і коледжів*” – представлено розроблену структурно-функціональну модель, обґрунтовано педагогічні умови виховання інформаційної культури студентів у навчально-виховному процесі кооперативних технікумів і коледжів, висвітлено перебіг формувального етапу експерименту, проаналізовано результати дослідження.

Структурно-функціональна модель виховання інформаційної культури студентів містить блоки: цільовий – з визначеними метою і завданнями; концептуальний – із застосованими науковими підходами, принципами, функціями і цінностями; змістовий – поєднує зміст та структурні компоненти; процесуальний – презентує педагогічні умови, засоби ІКТ, форми і методи, оцінний – охоплює критерії, показники, діагностичний інструментарій, рівні вихованості та результати роботи (рис.).

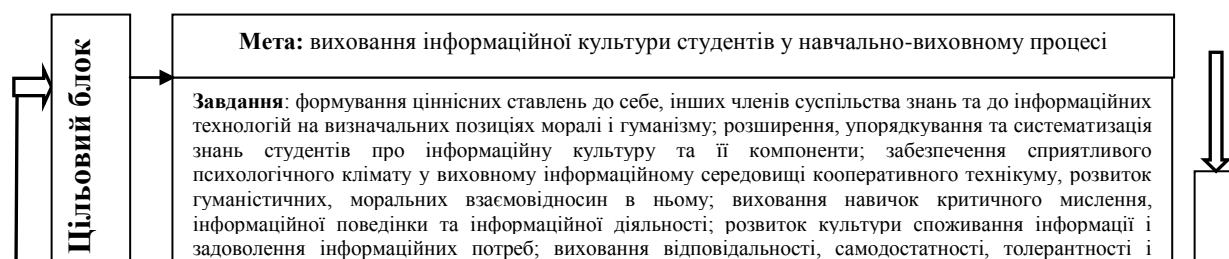
Відповідно до моделі, стрижневим завданням формувального етапу експерименту стало обґрунтування та апробація педагогічних умов виховання інформаційної культури студентів у навчально-виховному процесі кооперативних технікумів і коледжів, а саме: створення виховного інформаційного середовища кооперативного навчального закладу; впровадження особистісно орієнтованої технології виховання інформаційної культури студентів; підготовка педагогів до здійснення процесу виховання інформаційної культури.

Установлено, що такі умови виховання інформаційної культури студентів у навчально-виховному процесі кооперативних коледжів і технікумів детермінуються положеннями гуманістичної етики та реалізуються згідно із принципами сучасного виховання: гуманізації спільної виховної взаємодії, свободи, адекватності форм виховної взаємодії меті і завданням виховання інформаційної культури, єдності виховання і життєдіяльності, особистісної орієнтованості, диференціації, керованості, педагогічної доцільності.

Цілісність структурно-функціональній моделі забезпечується дотриманням зазначених педагогічних умов з одночасним виконанням її функцій, до яких віднесено: культуротвірну, стимулювальну, смислоутворювальну, комунікативну, коригувальну та захисну.

Упровадження першої педагогічної умови – *створення виховного інформаційного середовища* – передбачало системну інтеграцію виховних ресурсів з метою здійснення доцільного виховного впливу на студентів кооперативних коледжів і технікумів з використанням комп’ютерних технологій та глобальної мережі Інтернет на основі суб’єкт-суб’єктної взаємодії.

У кооперативних навчальних закладах інформаційне виховне середовище є потужним інформаційним ресурсом, який забезпечує вихід у глобальну мережу з будь-якого пристрою та надає швидкий доступ до різнопланової інформації з можливістю її опрацювання і використання. Мережа Інтернет повністю відтворює умови інформаційного середовища, вона популярна і перспективна не лише завдяки

Рис. Структурно-функціональна модель виховання інформаційної культури студентів

її доступності, невисокій вартості та широкому використанню, а й завдяки унікальним навчальним та виховним можливостям. До її переваг належить оперативне передання інформації; швидке її опрацювання, збереження, пошук та друкування; наявність доступу до різноманітних джерел інформації і робота з ними; можливість організації мережевих взаємин, зокрема у режимі реального часу; діалог з будь-яким суб'єктом тощо.

Відповідно до цього, створення виховного інформаційного середовища було забезпечено навчальним обладнанням, дидактичними матеріалами, сукупністю традиційних і комп'ютерних засобів, а також природним і соціокультурним довкіллям; психологічними чинниками, що зумовили позитивний інтелектуальний, психічний, соціальний, моральний, фізичний, професійний, емоційний стан студентів; створені умови для активного і незалежного розвитку кожного студента за індивідуальною траєкторією в самостійно обраному, особистісно-ціннісному інформаційному середовищі (людина – природа, людина – техніка, людина – людина, людина – комп'ютер – людина).

Ефективна співпраця у вихованні інформаційної культури забезпечувалася шляхом створення атмосфери доброзичливості, взаємопідтримки і взаємоповаги у взаємодії педагогів і студентів, студентів між собою, а також з іншими членами інформаційного середовища при спільному вирішенні завдань, набуття ними досвіду використання інформаційних технологій.

Упровадження особистісно орієнтованої технології виховання інформаційної культури студентів (друга педагогічна умова) здійснювалося у три етапи – *мотиваційно-цільовий, дієво-практичний, узагальнювальний*. Зазначена педагогічна умова реалізувалася через індивідуальні, мікрогрупові, групові і масові форми роботи. Важливість *упровадження особистісно орієнтованої технології* зумовлювалася ставленням до студента як до найвищої цінності і суб'єкта виховання, усвідомленням значущості інформаційної культури у житті сучасної молоді.

З'ясовано, що найбільший потенціал щодо виховання інформаційної культури студентів закладено в курсах „Культурологія”, „Соціологія”, „Інформатика та комп'ютерна техніка”, „Інформаційні системи у маркетинговій діяльності”, „Правознавство”, „Психологія торгівлі”, „Електронна комерція”.

Мотиваційно-цільовий етап роботи був спрямований на формування інтересу і бажання до підвищення власного рівня інформаційної культури, чому сприяли активні форми і методи, як-от: виховні години „Від інформаційного суспільства до суспільства знань. Зміна ідеології”, „Мораль суспільства знань”, проблемна лекція „Суспільство знань в Україні: чергова мрія чи реальність майбутнього?”, заняття-дискусія “Я – гідний член інформаційного світу”, лекція-полеміка „Знання для всіх або знання про всіх: конфлікт свободи інформації і права на особистісне життя”, бесіда „Інтернет-контент. Маніпулювання свідомістю”, лекція-презентація „Віртуальне майбутнє національної торгівлі”.

На дієво-практичному етапі ставилися завдання набуття досвіду інформаційної діяльності та інформаційної поведінки, а також розвитку комунікативних здібностей на гуманістичних морально-етичних засадах в інформаційному середовищі через діяльність у гуртку „Інформаційна культура студента-майбутнього товарознавця”

(20 годин аудиторних та 48 годин самостійної роботи); соціально-психологічного тренінгу „Протидія інтернет-залежності”; наповнення та супроводження сайту технікуму і випуску газети технікуму „Меркурій”. Вирішенню поставлених завдань сприяло використання доцільної сукупності *методів* (планування і прогнозування, тренування, вправи, колективна та індивідуальна діяльність, конкурс, змагання, заохочення, рефлексія) і *форм* роботи (екскурсія до музею „Світ інформації та комп'ютерної техніки”; рольове заняття-диспут „Інтернет: глобальне добро чи зло?”; „сократівська” бесіда „Нетикет (мережевий етикет)”; комп'ютерна гра – турнір „В руках тільки віртуальна зброя”; інтелектуальна гра „Зростаємо громадянами-патріотами землі, що Україною зветься”; комбіноване заняття-взаємодопомога „Відповідальна допомога”; прес-конференція „Кібермобінг. Тролінг. Причини, наслідки, методи захисту”; ігровий проект „Вияви патріотизму та толерантності в інформаційному просторі”; студентська конференція „Роль українців у розвитку інформаційного світу”; самостійна та групова підготовча робота, підготовка доповідей до конференцій, матеріалів на сайт, у газету; соціально-психологічні тренінги).

Завданнями *узагальнювального* етапу були демонстрація студентами ціннісного інформаційного світогляду, набутих знань та умінь, що характеризують підвищений рівень інформаційної культури. Реалізації поставлених завдань сприяло проведення тематичного циклу виховних заходів „Тиждень інформаційних технологій”, на якому були застосовані *методи* колективної та індивідуальної діяльності, створення ситуації успіху, конкурсу, заохочення. Ефективними *формами* виховної роботи стали круглий стіл „Молодь формує інформаційний всесвіт”; студентська конференція, виставка творчих досягнень щодо створення інформаційних продуктів засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Упровадження особистісно орієнтованої технології передбачало систематичний контроль, фіксування результатів активності студентів у розробленому автором електронному журналі обліку, який забезпечував вчасний аналіз і коригування виховання інформаційної культури студентів.

Третя педагогічна умова – *підготовка педагогів до здійснення процесу виховання інформаційної культури* – реалізувалась під час методичної, теоретико-методологічної, психолого-педагогічної підготовки педагогів до виховання інформаційної культури студентів, яка передбачала участь у роботі циклових комісій „Гуманітарних та суспільних дисциплін”, „Інформатики, комп'ютерної техніки та природничо-математичних дисциплін”, „Товарознавства та комерційних дисциплін” і роботи секції ініціативної групи викладачів та кураторів студентських груп.

Відповідно до цього, підготовка педагога здійснювалась в певній логічній послідовності з урахуванням його особистісних особливостей. Для підвищення рівня педагогічної компетентності було організовано цілеспрямовану роботу із викладачами кооперативних технікумів і коледжів з метою розширення та поглиблення їхніх знань щодо теорії і методики виховання інформаційної культури студентів, опанування ними сучасних методів виховання інформаційної культури, зокрема, засобів інформаційно-комунікативних технологій і мережі Інтернет, мотивації до самопізнавальної діяльності. Надавалося також інформаційне забезпечення процесу підготовки до виховної роботи під час лекцій, тематичних

семінарів, вебінарів, майстер-класів.

Результативність обґрунтованих структурно-функціональної моделі та педагогічних умов з виховання інформаційної культури студентів у навчально-виховному процесі кооперативних коледжів і технікумів доведено кількісно-якісними змінами рівнів сформованості у студентів означеної якості. Показники вихованості інформаційної культури студентів в експериментальних групах на контрольному етапі дослідження значно перевищували показники контрольних груп і в декілька разів перевищували відповідні показники на констатувальному етапі дослідження.

Зокрема, кількість студентів із низьким рівнем вихованості інформаційної культури ЕГ зменшилася на 31,59 % (КГ – на 5,43 %), група із середнім рівнем ЕГ зросла на 12,74 %, а КГ на 3,92 %. На 18,93 % збільшилася кількість студентів ЕГ з високим рівнем вихованості інформаційної культури (КГ – на 1,52 %) (табл.)

Таблиця

Динаміка рівнів вихованості інформаційної культури студентів кооперативних технікумів і коледжів

Рівні вихованості інформаційної культури студентів	Експериментальна група					Контрольна група				
	Констатувальний етап експерименту		Формувальний етап експерименту		Динаміка, %	Констатувальний етап експерименту		Формувальний етап експерименту		Динаміка, %
	осіб	%	осіб	%		осіб	%	осіб	%	
Високий	29	14,09	68	33,02	+18,93	32	13,89	35	15,41	+1,52
Середній	74	36,28	100	49,02	+12,74	86	36,86	95	40,78	+3,92
Низький	102	49,63	37	18,04	-31,59	115	49,25	103	43,82	-5,43
Разом	205	100	205	100	-	233	100	233	100	-

Вірогідність дослідження засвідчена за допомогою критерію однорідності χ^2 Пірсона з рівнем значущості 0,05, вибір якого зумовлений вибором порядкової шкали рівнів вихованості з градацією „високий”, „середній”, „низький”, і який для нашого дослідження становив 40,19 ($\chi^2_{експ} > \chi^2_{0,05}$; 40,19 > 5,99). Хоча у КГ і відбулися певні зміни, однак динаміка є набагато нижчою порівняно з ЕК, оскільки для студентів цієї групи не були створені відповідні педагогічні умови.

Отже, проведена експериментальна робота позитивно вплинула на виховання інформаційної культури студентів кооперативних коледжів і технікумів та засвідчила ефективність розробленої структурно-функціональної моделі й обґрунтованих педагогічних умов.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено новий підхід до розв'язання проблеми виховання інформаційної культури студентів, що знайшло відображення у розробленні та експериментальній перевірці структурно-функціональної моделі, обґрунтуванні педагогічних умов та їх апробації в навчально-виховному процесі кооперативних технікумів і коледжів.

Результати проведеного дослідження засвідчили ефективність вирішення поставлених завдань і дали підстави для формулювання таких *висновків*:

1. На основі аналізу наукових джерел уточнено сутність поняття „інформаційна культура студентів кооперативних технікумів і коледжів” як цілісної системи якостей і суспільно корисних здібностей студента кооперативного технікуму чи коледжу, що ґрунтується на патріотизмі та гуманістичній моралі і реалізується в інформаційній діяльності, поведінці, взаємовідносинах; визначається ціннісним ставленням до себе як до активного, гідного, конкурентоспроможного фахівця та до інших членів національного і світового інформаційного співтовариства, а також до інформаційно-комунікаційних технологій як до культурного цивілізаційного надбання. Охарактеризовано ціннісні ставлення, які є основою виховання інформаційної культури і сприяють розвитку моральних, інтелектуальних, поведінкових якостей. Розкрито структуру інформаційної культури, яка складається з таких компонентів – когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісно-поведінковий, та вікові особливості виховання інформаційної культури студентів.

2. Відповідно до структурних компонентів визначено критерії (уявлення та знання про інформаційну культуру; вмотивованість до інформаційної діяльності; контрольованість інформаційної поведінки) та показники інформаційної культури.

Когнітивному компоненту відповідає критерій „знання про інформаційну культуру”, показниками якого є уявлення, що забезпечують усвідомлення себе гідною особистістю, активним суб'єктом національного та світового інформаційного середовища; знання принципів морально-етичної взаємодії з іншими суб'єктами суспільства знань; інформаційна грамотність. *Емоційно-ціннісному* компоненту відповідає критерій „вмотивованість до інформаційної діяльності” з такими показниками, як інтерес до інформаційної культури; налаштованість на дотримання інформаційної культури стосовно інших членів суспільства знань, прагнення обирати гуманні форми взаємодії з ними; переживання, емоції, що супроводжують інформаційну діяльність та інформаційну поведінку. *Діяльнісно-поведінковому* компоненту відповідає критерій „контрольованість інформаційної поведінки” з показниками: комп'ютерна незалежність; прояв моральності, патріотизму в інформаційних взаєминах; здатність до гідної протидії віртуальним аморальним вчинкам, маніпулюванням свідомістю, агресії; досвід використання комп'ютерних технологій, відповідальність за свої дії і вчинки під час інформаційної діяльності.

3. Розроблено та експериментально перевірено структурно-функціональну модель виховання інформаційної культури студентів, яка представлена цільовим (мета та завдання), концептуальним (методологічні підходи (особистісно орієнтований, культурологічний, компетентнісний), принципи (гуманізації спільної

виховної взаємодії, свободи для прояву активності студентів, адекватності форм виховної взаємодії, єдності виховання і життєдіяльності, особистісної орієнтованості, диференціації, керованості, педагогічної доцільності використання інформаційно-комунікаційних технологій), функції (культуротвірна, стимулювальна, смислоутворювальна, комунікативна, коригувальна, захисна), цінності), змістовим (компоненти інформаційної культури), процесуальним (педагогічні умови, форми і методи виховної взаємодії) та оцінним (критерії й показники вихованості, діагностичний інструментарій, очікуваний результат) блоками.

4. Обґрунтовано й апробовано педагогічні умови виховання інформаційної культури студентів у навчально-виховному процесі (створення виховного інформаційного середовища кооперативного навчального закладу, у якому забезпечено активізацію засвоєння студентами моральних принципів і цінностей суспільства знань; впровадження особистісно орієнтованої технології виховання, яка забезпечує залучення студентів до всіх форм виховної роботи з урахуванням їх індивідуальних здібностей і схильностей; підготовка педагогів до здійснення процесу виховання інформаційної культури).

Виокремлено особистісно орієнтовану технологію, яка одночасно є стрижневою педагогічною умовою, що містить три взаємопов'язаних логічно узгоджених етапи – мотиваційно-цільовий (сформовано стійку мотивацію до підвищення власного рівня інформаційної культури та свідоме прагнення до участі у виховному експерименті), дієво-практичний (набуття досвіду інформаційної діяльності та інформаційної поведінки, а також розвитку комунікативних здібностей на гуманістичних моральних засадах в інформаційному середовищі), узагальнювальний (демонстрування студентами ціннісного інформаційного світогляду, набутих знань та умінь, що характеризують підвищений рівень інформаційної культури).

Ефективність структурно-функціональної моделі та педагогічних умов виховання інформаційної культури студентів підтверджена шляхом порівняння результатів констатувального та контрольного етапів експерименту. Достовірність отриманих даних перевірено за допомогою критерію χ^2 Пірсона.

Дисертація не вичерпує всіх аспектів проблеми дослідження. *Перспективним вважаємо* визначення потенційних можливостей підвищення ефективності виховання інформаційної культури студентів; пошук оптимальних шляхів удосконалення педагогічних умов в навчально-виховному процесі навчальних закладів різних типів.

Зважаючи на актуальність досліджуваної теми, *рекомендовано* широко впровадити у практику виховної роботи кооперативних технікумів і коледжів структурно-функціональну модель, педагогічні умови, і, зокрема, особистісно орієнтовану технологію виховання інформаційної культури студентів у навчально-виховному процесі, а також методику діагностування рівня вихованості досліджуваного феномену.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Руденко Ю. О. Аналіз дослідження когнітивно-операційного компоненту інформаційної культури у технікумах і коледжах / Ю. О. Руденко // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. – Кіровоград : Імекс – ЛТД, 2013. – Вип. 17, кн. 2 – С. 247–253.

2. Руденко Ю. О. Метод проектів як ефективне джерело формування інформаційної культури майбутніх товаровзнавців-комерсантів / Ю. О. Руденко // Проблеми сучасної освіти : зб. наук. статей. – Ялта : РВВ КГУ, 2014. – Вип. 45, ч. 2. – С. 282–288. – (Серія „Педагогіка і психологія”).

3. Руденко Ю. О. Актуальність виховання аксіологічного компоненту інформаційної культури студентів / Ю. О. Руденко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології / голов. ред. А. А. Сбруєва. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. – С. 241–247.

4. Руденко Ю. О. Завдання інформаційної культури та сучасні методи їх реалізації / Ю. О. Руденко // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. – Кіровоград : Імекс – ЛТД, 2014. – Вип. 18, кн. 2 – С. 205–214.

5. Руденко Ю. О. Морально-етичні ціннісні ставлення як сутнісна характеристика інформаційної культури студентів / Ю. О. Руденко // Особистісний розвиток дітей та молоді в інноваційно-орієнтованому освітньому середовищі : зб. наук. пр. – Кіровоград : Імекс – ЛТД, 2015. – Вип. 18, кн. 2 – С. 247–254.

– *Статті в зарубіжних наукових виданнях*

6. Руденко Ю. А. Формирование информационного мировоззрения современного студента / Ю. А. Руденко // Профессиональное образование в России и за рубежом : науч.-обозревателный журн. – 2014. – Вып. 1 (13). – С. 69–75.

7. Руденко Ю. А. Применение электронного анкетирования при воспитании информационной культуры студентов / Ю. А. Руденко // Веснік Брэсцакага універсітэта. Навукова-тэарэтычны часопіс / гол. ред. А. М. Сендзер. – Брэсцк : Брэсцкі дяржауный універсітэт імя А. С. Пушкіна, 2014. – № 2. – С. 119–126. – (Серія 3 „Філалогія. Педагогіка. Псіхалогія”).

Статті у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій

8. Руденко Ю. О. Психолого-педагогічні особливості формування морально-етичних цінностей за віковими періодами / Ю. О. Руденко // Тенденції розвитку вищої освіти в Україні : Європейський вектор : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Ялта, 22–23 берез. 2013 р.) / [ред.: О. Глузман]. – Ялта : РВНЗ КГУ, 2013. – Ч. 1. – С. 177–179.

9. Руденко Ю. О. Формування інформаційного світогляду студентів ВНЗ / Ю. О. Руденко // Проблеми формування інформаційної культури особистості : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, (Маріуполь, 1 листоп. 2013 р.) / [упоряд. Г. В. Батичко]. – Маріуполь : МДУ, 2013. – С. 200–203.

10. Руденко Ю. О. Сучасні підходи у наукових дослідженнях до розуміння проблеми формування інформаційної культури / Ю. О. Руденко // Професіоналізм

педагога в контексті Європейського вибору України: якість освіти – основа конкурентоспроможності майбутнього фахівця : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., (Ялта, 26–27 верес. 2013 р.) / [ред. О. Глузман]. – Ялта : РВНЗ КГУ, 2013. – Ч. 1. – С. 79–83.11.

11. Руденко Ю. О. Підготовка молодших спеціалістів системи споживчої кооперації в умовах інформаційного середовища / Ю. О. Руденко, В. О. Овчаренко // Інформатика та системні науки (ІСН – 2014) : матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф., (Полтава, 13–15 берез. 2014 р.). / [упоряд. Н. Є. Рогоза]. – Полтава, 2014. – С. 270–274.

12. Руденко Ю. О. Насильство у сім'ї як наслідок викривлення інформації у інформаційному суспільстві / Ю. О. Руденко // Дитинство без насилля: суспільство, школа, сім'я на захисті прав дітей : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., (Тернопіль, 29–30 квіт. 2014 р.) / [за заг. ред. проф. О. Кікінеджи]. – Тернопіль : Стереарт, 2014. – С. 371–373.

13. Руденко Ю. А. Информационная культура личности, подходы к анализу ее компонентов / Ю. А. Руденко // Культурология в контексте гуманитарного знания : II Междунар. науч.-практ. конф. : сб. статей, (22 октяб. 2013 г.) / [ред. А. Д. Гонеев]. – **К.** : КГУ, 2013. – Ч. 2. – С. 216–218.

14. Руденко Ю. О. Соціальне виховання інформаційної поведінки студентів / Ю. О. Руденко, Л. М. Зимогляд // Соціально-педагогічна діяльність у сфері дозвілля: проблеми і перспективи : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої 85-річчю Харківської академії культури / [під ред. проф. А. Рижанової та ін.], (Харків, 6 листоп. 2014 р.) – Харків : ХДАК, 2014. – С. 29–31.

15. Руденко Ю. О. Особистісно зорієнтована технологія у вихованні інформаційної культури студентів / Ю. О. Руденко // Актуальні проблеми навчання і виховання в контексті сучасної освітньої парадигми : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., (Мукачеве, 22–24 жовт. 2015 р.) / [ред. кол.: Т. Д. Щербан (гол. ред.) та ін.] – Мукачеве : Вид-во МДУ, 2015. – С. 243–245.

Інші публікації

16. Руденко Ю. А. Формирование информационного поведения у студентов [Электронный ресурс] / Ю. А. Руденко // SCI – ARTICLE.RU. – 2014. – № 8 (42). – Режим доступа : <http://sci-article.ru>.

17. Руденко Ю. А. Люди інформаційної епохи. Виховання інформаційної культури підлітків / Ю. О. Руденко // Шкільний світ. – 2015. – № 17 (721). – С. 3–25.

18. Руденко Ю. О. Комбіновані заняття з інформатики – шлях до формування морально-етичних цінностей у студентів / Ю. О. Руденко // Наука і методика : зб. наук. пр. – К. : Агроосвіта. – Вип. 28. – С. 80–82.

19. Руденко Ю. О. Методичне забезпечення гуртка „Інформаційна культура” для студентів товарознавчих відділень / Руденко Ю. В. // Збірник досвідів роботи колективів вищих навчальних закладів споживчої кооперації України. – 2015. – № 9. – С. 43–76.

АНОТАЦІЇ

Руденко Ю. О. Виховання інформаційної культури студентів у навчально-виховному процесі кооперативних технікумів і коледжів. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання. – Інститут проблем виховання НАПН України, Київ, 2016.

Дисертація присвячена проблемі виховання інформаційної культури студентів у навчально-виховному процесі кооперативних технікумів і коледжів. У роботі проаналізовано філософські, психологічні та педагогічні аспекти досліджуваної проблеми. Уточнено сутність і структуру інформаційної культури у студентів кооперативних коледжів і технікумів. Розроблено критерії і показники, виявлено рівні вихованості інформаційної культури. Визначено, обґрунтовано та експериментально перевірено структурно-функціональну модель та педагогічні умови виховання інформаційної культури (створення виховного інформаційного середовища кооперативного навчального закладу; впровадження особистісно орієнтованої технології виховання інформаційної культури студентів; підготовка педагогів до здійснення процесу виховання інформаційної культури).

Ключові слова: інформаційна культура, ціннісні ставлення, студенти, інформаційна поведінка, інформаційна діяльність, педагогічні умови, кооперативні технікуми і коледжі.

Руденко Ю. А. Воспитание информационной культуры студентов в учебно-воспитательном процессе кооперативных техникумов и колледжей. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 – теория и методика воспитания. – Институт проблем воспитания НАПН Украины, Киев, 2016.

Диссертация посвящена проблеме воспитания информационной культуры студентов кооперативных техникумов и колледжей.

В работе проанализированы теоретические основы воспитания информационной культуры студентов. Уточнено содержание понятия „информационная культура студента кооперативного техникума или колледжа”, определяемое как целостная система качеств и общественно полезных способностей, основанная на патриотизме и гуманистической морали и реализуемая в информационной деятельности, поведении, взаимоотношениях; детерминирована ценностным отношением к себе как к активному, достойному, конкурентоспособному специалисту и к другим членам национального и мирового информационного сообщества, а также к информационно-коммуникационным технологиям как к культурному цивилизационному достоянию.

Осуществлен анализ особенностей воспитания информационной культуры, связанных с возрастными изменениями в развитии личности студентов и с информационной средой, в которой они пребывают.

Раскрыта структура информационной культуры, которая включает когнитивный, эмоционально-ценностный, деятельностно-поведенческий компоненты. Определены соответствующие им критерии и показатели. Критерием

когнитивного компонента являются знания об информационной культуре; эмоционально-ценностного – эмоционально-позитивное отношение к нормам и ценностям информационной культуры; деятельностного-поведенческого – информационное поведение и информационная деятельность. Характеристика показателей позволила выделить и описать три уровня воспитания информационной культуры студентов: высокий, средний, низкий.

Разработана структурно-функциональная модель воспитания информационной культуры в учебно-воспитательном процессе кооперативных техникумов и колледжей.

Обоснованы педагогические условия воспитания исследуемого качества: создание воспитательной информационной среды кооперативного учебного заведения, которая обеспечивает активизацию усвоения студентами морально-этических принципов и ценностей общества знаний; внедрение личностно-ориентированной технологии воспитания (которая обеспечивает привлечение студентов ко всем формам воспитательной работы с учетом их индивидуальных способностей, склонностей и включает в себя три этапа – мотивационно-целевой, действенно-практический, обобщающий); подготовка педагогов к осуществлению процесса воспитания информационной культуры.

Эффективность структурно-функциональной модели и педагогических условий подтверждена экспериментально: сравнение результатов констатирующего и формирующего этапов эксперимента свидетельствует о положительной динамике в воспитании информационной культуры студентов кооперативных техникумов и колледжей в учебно-воспитательном процессе.

Ключевые слова: информационная культура, ценностные отношения, студенты, информационная поведение, информационная деятельность, педагогические условия, кооперативные техникумы и колледжи.

Rudenko Yu. O. Education of Students' Information Culture in the Educational Process of Cooperative Colleges. – Printed as manuscript.

Dissertation for a scientific degree of Candidate of Pedagogical Sciences in speciality 13.00.07 – Theory and Methods of Education. – Institute of Problems on Education of the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine, Kyiv, 2015.

The dissertation is devoted to the education of information culture of students in educational process of cooperative technical schools and colleges. The paper analyzes the philosophical, psychological and pedagogical aspects of the problem. The essence and structure of information culture of students in colleges and technical cooperative. The criteria and indicators identified level education of information culture. Determined experimentally validated and structural and functional model and pedagogical conditions of education information culture (creation of the educational information environment of cooperative education; introduction of personality oriented technology education information culture of students, training teachers to the process of education information culture).

Keywords: information culture, value attitudes, students, information behavior, information activities, pedagogical conditions, cooperative colleges.

Підписано до друку 26.04.2016 р. Формат 60x90/16.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100. Зам. 47.

«Видавництво “Науковий світ”»®
Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.
м. Київ, вул. Казимира Малевича (Боженка), 23, оф. 414.
200-87-15, 050-525-88-77
E-mail: nsvit23@ukr.net
Сайт: nsvit.cc.ua